

PADDESTOELNEXCURSIES

J. DAAMS

Zuiddingel 23, 1241 EH Kortenhoef

J. FRENCKEN

Joh. Geradtsweg 71, 1222 PN Hilversum

Iedereen die voor het eerst een excursie van de Mycologische Vereniging meemaakt zal lichtelijk verbaasd zijn als hij de activiteiten van zo'n gezelschap, veelal bijzonder gevarieerd in samenstelling, goed bekijkt. Hij denkt dan wellicht aan het deelnemen aan een vogelexcursie, waarbij goede ogen en een goed gehoor, een kijker en een vogelgids nodig zijn; aan een plantenexcursie waarbij een flora en een loepje tot de noodzakelijke uitrustingsstukken behoren, naast natuurlijk - en dit geldt steeds - een goed onderscheidingsvermogen voor details.

Een mycologische excursie onderscheidt zich daarvan echter door de vele verschillende activiteiten die nodig zijn om een paddestoelenexcursie tot een succes te maken.

Men is bezig met het speuren naar allerlei zwammen, groot en klein: talloze dode takken worden omgekeerd want aan de onderzijde daarvan is menige merkwaardigheid te vinden; een enkeling is bezig met een schepje, op zoek naar truffels. De paddestoelenstudie vereist uitvoerig gebruik van alle zintuigen. De geur en de smaak moeten dikwijls worden vastgesteld; er moet goed nota worden genomen van de consistentie. Tenslotte moeten alle waarnemingen worden geïntegreerd om tot een naamsbepaling te komen. Heel dikwijls komt daar in het veld niets van terecht ondanks lange discussies met de min of meer gevorderde specialisten die ter plaatse aanwezig zijn. Het ontbreken van duidelijke objectief vast te stellen kenmerken heeft vele mensen de mycologie de rug doen toekeren. Wat moet je doen met subjectieve kenmerken als: ruikt naar gekookte topinamboer of ruikt naar een gasbuis, zoals voor een paar soorten in de literatuur wordt beschreven.

Van der Lek beschrijft in een oude jaargang van *Fungus* dat hij *Hebeloma sacchariolum* wel eens heeft laten ruiken door een aantal excursiedeelnemers en op grond daarvan zegt hij dat als je 2 delen honing, 1 deel kamfer, 1 deel Luxzeep, 1 deel stokpaardjesleliemelkzeep, 1 deel oranjebloesem en 1 deel vochtige katoen zou mengen je de geur van *Hebeloma sacchariolum* zou krijgen, een geur die door van der Lek zelf wordt gekarakteriseerd als die van gebrande suiker.

De eerste auteur van dit artikel kon indertijd aantonen dat de geur identiek was aan die van de methylester van anthranilzuur, een lekker ruikende organische verbinding. Daar was hij erg trots op totdat hij ontdekte dat de Franse mycoloog Gilbert dit al 50 jaar geleden had vastgesteld. Wat doe je dan met zo'n gegeven?

Iets dergelijks is het geval met *Coprinus narcoticus*, volgens velen naar "gas" ruikend, volgens chemisch georiënteerden naar skatol, een bekende geurstof, geïsoleerd uit menselijke faecaliën, veel gebruikt in de parfumindustrie. "Over geur en smaak valt niet te

twisten" wordt wel gezegd, maar in de mycologie gebeurt dit veelvuldig. Ook al tijdens excursies.

Op zichzelf is het gebruik maken van zo vele heel subjectieve kenmerken iets wat eigen is aan de mycologie. Opvallend is dat van ouds medici en apothekers dit ook deden. Deze categorieën hebben zich wellicht juist daardoor al heel vroeg tot deze tak van wetenschap aangetrokken gevoeld. Zij schrokken er niet voor terug aan een *Inocybesoort* een "odeur spermatique" toe te kennen of een soort de naam van "*Phallus imperialis*" te geven, namen die bij velen leidde tot het karakteriseren van de zwammenkennis als een obscene wetenschap.

Geen wonder dat de mycologie zich zo traag ontwikkelde. Natuurlijk spelen ook andere factoren daarbij een rol. Dr. Meulenhoff zei in 1912 tijdens een rede dat voor het ontstaan der NMV in ons land "de beoefenaren der mycologie werden gevonden in alle kringen en niet allereerst en niet vooral onder de botanici van professie. Een geneesheer, een apotheker, een ontvanger, een onderwijzer, particulieren, zij bleken reeds jaren de paddestoelen te hebben bestudeerd terwijl de grondiger studie daarvan onder botanici slechts sporadisch was".

Vanaf het begin heeft men het organiseren van excursies en tentoonstellingen als bijzonder belangrijk geacht. Dit heeft ook duidelijk resultaat gehad. In 1905 beschrijft Oudemans 671 plaatjeszwammen voor Nederland. In de "Mededeelingen" nr. IX uit 1918 wordt vermeld dat daar 226 nieuwe indigenen bij zijn gekomen, gevonden gedurende het 10-jarig bestaan der NMV.

Wel, het vinden van nieuwe soorten voor Nederland en zelfs voor de wereldflora gaat nog steeds door, en dit zal voorlopig wel zo blijven ook.

Sinds de oprichting van de NMV heeft het bestuur getracht door het organiseren van excursies, tentoonstellingen, de aanstelling van regionale "consuls" enz. de kennis van de mycologie te verbreiden en te populariseren. Het is de moeite waard de talloze verslagen in oude jaargangen van *Fungus* en in de "Mededeelingen" eens na te lezen. Er zijn ook hier weer allerlei continuïteiten te vinden. Vanaf het begin bestond het ledenbestand uit nooit meer dan 400 leden, waarvan slechts een klein aantal zich professioneel met de hogere zwammen bezig hield. Dat is nog zo.

Als dit kleine aantal professionele en bijna professionele mycologen ook niet tegelijkertijd echte "amateurs", liefhebbers, was geweest zou er ongetwijfeld niet zoveel zijn bereikt. Er zat natuurlijk wel enig eigenbelang bij, want dankzij die vele amateurs kregen de professionelen veel materiaal onder ogen dat de moeite waard bleek om te bewaren als bewijsmateriaal voor de wetenschap. Het verzenden van pakjes met paddestoelen naar het Rijks Herbarium of goede kenners in den lande is altijd een goed gebruik geweest. Met een woordspeling op een bekend Frans gezegde zei Ir. Schweers indertijd: "*Les petits chapeaux entretiennent l'amitié*". Vele leden hebben daarvan enorm

geprofiteerd. Gezien de zeer beperkte literatuur die voor het gros van de leden beschikbaar was en het nog maar zelden gebruiken van microscopen, was het doorgeven van de traditie, van de namen waaronder de soorten bekend staan, bijzonder belangrijk. Ook tijdens excursies. Op deze wijze kon men heel ver komen. Het is heel merkwaardig dat, als je -zelfs na de oorlog - in Frankrijk of Zweden met mycologen op stap was, je mensen ontmoette die zonder ooit van een microscoop gebruik te maken feilloos honderden soorten op naam konden brengen, alleen op macroscopische kenmerken. Dan wist men wel dat ze dit hadden geleerd van b.v. de Franse mycoloog Maire of Patouillard, of (in Zweden) dat deze kennis berustte op de traditie van Fries, een man die ook alleen nog met macroscopische kenmerken werkte.

De literatuur was in de vroege tijd heel beperkt. Op tentoonstellingen en excursies van de NMV werd b.v. dikwijls gesteld dat een determinatie vergezeld ging van de mededeling: "Met Constantin en Dufour komt men op, met het boekje van Caroline Destrée op...."

Ook toen al leidde de naamgeving bij vooral de amateurs tot frustratie. Dit is, met de overvloed aan boek- en plaatwerken, ook nu nog het geval. Men beseft niet de noodzakelijkheid van de talloze wijzigingen in de nomenclatuur, wil men tot een gestabiliseerd systeem komen. Op vrijwel elke excursie worden de meer deskundigen overladen met verwijten, alsof zij verantwoordelijk zijn en niet het onderwerp, de paddestoelen zelf, waarvan de kennis wereldwijd nog zo fragmentarisch is dat de naamsverwarring onvermijdelijk is. De minder deskundige komt niet zo ver dat hij het onderwerp kan relativeren. Voor hem zijn de wetenschappelijke namen, liefst nog een Nederlandse naam, de kapstokken waaraan zijn kennis hangt. Terecht, want je moet toch ergens beginnen. En het kan ook, want iedereen kent de amateurs wel die vrij snel tot de kennis van enkele honderden soorten komen van de wellicht meer dan 3000 die je in ons land kunt verwachten. Daarvoor is wel de nodige inspanning vereist.

Een Fransman heeft eens in het Bulletin van de Société Mycologique de France vastgesteld hoeveel geld je moet besteden om thuis te raken in de mycologie. Hij begon met een indeling van de débutants, de beginnelingen, die 600 francs aan boeken zouden moeten uitgeven en kwam via de - meen ik - "persistants" (volhouders) en de "acharnés" (doorzetters) tot de "mordus" (gebetenen) die zo'n 10.000 francs er voor over moeten hebben, zonder daarbij nog de microscopische en fotografische uitrusting te rekenen.

Na de tweede wereldoorlog is er een versnelling in allerlei ontwikkelingen gekomen. We zien hoe in de jaren vóór de oorlog b.v. Huijsman het deelnemen aan buitenlandse excursies aanmoedigde. Wij kunnen ons niet voorstellen dat men in die tijd *Russula claroflava*, *R. paludosa*, *R. velenovsky* en *R. grisea* vrijwel niet kende, evenmin als *Inocybe napipes*. De ontdekking dat voor het onderscheiden van *R. cyanoxantha* en *R. grisea* kristallen van ijzersulfaat heel nuttig konden zijn was iets opzienbarends. Volgens de toen beschikbare Nederlandse gegevens kwam *Russula queletii* algemeen in ons land voor, hoewel in werkelijkheid deze nog nooit in ons land was gevonden.

Uit oude jaargangen van *Fungus* blijkt echter dat het betrekkelijk geringe aantal excursies in allerlei delen van ons land en het grote aantal excursies van de individualisten talrijke ontdekkingen opleverde. Men zie b.v. de "Glinsteringen des Jaars" die Schweers geregeld publiceerde. We herinneren ook aan de ontdekking van eerst *Lepiota*, later *Coolia*, tenslotte *Squamanita odorata*, een bijzonder opvallende soort, vele jaren alleen uit Nederland bekend, nog altijd een zeldzaamheid in de hele wereld. Voor de eerste auteur is de vondst daarvan in 1938 een belangrijke aanleiding geweest om zich blijvend met de mycologie te blijven bemoeien. De ervaring dat men als amateur telkens weer dit soort ontdekkingen kon doen is ook al weer een continuïteit: men denke slechts aan de krombenige stroper die met *Phallus hadriani* kwam aanzetten (anno $\pm$ 1560) uit het verhaal van de ontdekking van de eerste stinkzwam in Nederland.

Na de tweede wereldoorlog zien we dankzij de toenemende welvaart een grote ontwikkeling. Er komt meer literatuur ter beschikking. Men gaat meer microscopen aanschaffen. Op verscheidene plaatsen worden werkgroepen opgericht, waardoor de mogelijkheid om kennis op te doen steeds groter wordt. Dank zij instellingen als het Rijks Herbarium in Leiden en het CBS in Baarn wordt de voorlichting op wetenschappelijk gebied steeds beter en vooral dank zij de opmars van de auto wordt het aantal excursies veel groter. Het wordt mogelijk kennis te nemen van de paddestoelenflora in de omgevende landen door het organiseren van werkkampen, al of niet in samenwerking met de KNNV. Talrijke leden specialiseren zich op de één of andere manier, doch naast de specialisten zijn er velen die generalisten blijven of worden. Daarnaast zijn er velen die zich gelukkig voelen met de kennis van een beperkt aantal soorten, doch zich aangetrokken voelen tot de verscheidenheid in vorm en kleur die dikwijls wordt vastgelegd in tekeningen, aquarellen of dia's, een niet te onderschatten activiteit van grote betekenis.

Weer anderen proberen iets te begrijpen van de ingewikkelde relaties tussen de zwammen en hun substraat, een enorme opgave waarvan trouwens nog heel veel is te verwachten. Dit is trouwens ook het geval met het simpel lijkende inventariseren, wat tijdens excursies al gebruikelijk is. Heel noodzakelijk, want eigenlijk weten we er nog maar heel weinig van af. Het is nog altijd zo wat de Engelsen zeggen (en dit geldt uiteraard voor vele andere biologische activiteiten) "Our knowledge is very limited and our ignorance is without limits (onze kennis is zeer beperkt en onze onwetendheid is onbeperkt). onbeperkt).

Voor de nieuwsgierige mens is dit echter tegelijkertijd bijzonder aantrekkelijk. De mogelijkheid tot pionieren blijft bestaan. Men leze b.v. in dit nummer het artikel over de paddestoelenflora in de IJsselmeerpolders. In de na-oorlogse periode hebben we ook geleerd, niet alleen maar in de z.g. "paddestoelentijd" op excursie te gaan maar, uiteraard afhankelijk van de weersomstandigheden, het hele jaar door. We hebben ook geleerd niet alleen de bossen in te trekken, maar ook de venen en moerassen, overal waar deze in ons land te vinden zijn. Evenals de bossen en bosjes op de kleigronden, de omgeving van

kleiputten, zelfs wat uitzonderlijke milieus als groentekassen en boomgaarden enz. Overall doen we verrassende ervaringen op en volgens de schrijvers is dit wel een heel boeiend aspect van onze paddestoelenexcursies.

Dit alles draagt er toe bij dat paddestoelenexcursies voor de liefhebbers bijzonder aantrekkelijk zijn. Daar komt bij dat zij zich nooit gelukkiger voelen dan tijdens en na langdurige perioden van veel regen. Vandaar een Frans gezegde: "Les mycologues constituent une categorie spéciale: ils sont comme les escargots; quand il pleut ils sortent de leur coquille". (Mycologen vormen een bijzonder slag mensen: ze lijken wel op slakken, als het regent kruipen ze uit hun huisje).